Utrechts Landschap

BEHEERPLAN

Oostbroek en Niënhof

Auteur:
G. Hoefsloot (Waardenburg Ecology)

Eindredactie:
H. Soomers (Waardenburg Ecology)
J.M.Feijen (Utrechts Landschap)

Datum:
16 november 2023

Status:
Definitief

INHOUDSOPGAVE

1 AANLEIDING 2

2 ACHTERGROND GEBIEDEN 3
2.1 Ligging 3
2.2 Beleid 4
2.2.1 NL-doelen natuurbeheerplan 4
2.2.2 Aardkundige waarden 8
2.2.3 Archeologie 8
2.2.4 Cultuurhistorie 11

3 EVALUATIE DOELSTELLINGEN EN BEHEER 12
3.1. Oostbroek 12
3.2. Niënhof en Lage Grond 14

4 DOELSTELLINGEN 16
4.1 Oostbroek 16
4.1.1 Natuur 16
4.1.2 Cultuurhistorie en aardkundige waarden 17
4.1.3 Recreatie 17
4.2 Niënhof 17
4.2.1 Natuur 17
4.2.2 Cultuurhistorie 18
4.2.3 Recreatie 18
4.2 Lage Grond 19
4.2.1 Natuur 19
4.2.3 Recreatie 19

5 INRICHTINGS- EN BEHEERMAATREGELEN 20
5.1 Inrichtingsmaatregelen 20
5.1.1 Oostbroek 21
5.1.2 Niënhof 22
5.2 Beheermaatregelen 22
5.2.1 Overkoepelende beheermaatregelen 22
5.2.2 Oostbroek 24
5.2.3 Niënhof 26
5.2.4 Lage Grond 27

LITERATUUR 28

BIJLAGE 29
Beheerkaarten 29

1 AANLEIDING

Utrechts Landschap is beheerder van bijna 6000 ha natuur, landschap en erfgoed in de provincie Utrecht. Voor al onze natuurgebieden stellen we een beheerplan op, waarin onze doelen voor dat natuurgebied zijn vastgelegd. Het beheerplan is een belangrijk onderdeel van onze beheercyclus. Alle gecertificeerde natuurorganisaties werken volgens een dergelijke cyclus. De beheercyclus is een periode van plannen, uitvoeren, monitoren en evalueren. Elk beheerplan zal gemiddeld genomen eenmaal per zes jaar worden getoetst door middel van een kwaliteitstoets. De kwaliteitstoets is een essentieel onderdeel in de beheercyclus en kwaliteitszorg van Utrechts Landschap. Een PDCA-gecontroleerde omgeving helpt ons om onze ambities waar te maken of tijdig bij te sturen. Kwaliteitstoetsen hebben tot doel te beoordelen of de natuurdoelen zoals opgeschreven in de beheerplannen gerealiseerd (kunnen) worden. Anders gezegd: of het gevoerde beheer, de uitgevoerde (her)inrichtingsmaatregelen en uitgevoerde kwaliteitsimpulsen het beoogd effect hebben. Het beheerplan wordt na de toets aangepast of herbevestigd en kan dan weer 6 jaar mee. Mocht na de toets blijken dat het plangebied en beheer stabiel zijn en de doelen gehaald of zeer haalbaar zijn, dan kan een aanbeveling volgen om voor dat beheerplan over te stappen naar een 12-jarige toetsingscyclus. Utrechts Landschap benut de kwaliteitstoetsen ook om de in- en externe kennisuitwisseling een stevige impuls te geven als vast onderdeel van de formele beheercyclus. Uitwisseling van kennis en ervaring met externe deskundigen draagt bij aan de verdere professionalisering van het natuurbeheer en beschouwen we als belangrijk nevendoel.

2 ACHTERGROND GEBIEDEN

2.1 LIGGING

De natuurgebieden Oostbroek en Niënhof inclusief de Lage Grond liggen op de overgang van de Utrechtse Heuvelrug naar de Kromme Rijn. Het gebied ligt tussen de bebouwing van Utrecht, Bunnik en Zeist (Figuur 1). Aan de noordzijde wordt het gebied begrensd door de Biltse Grift en aan de zuidkant door de Kromme Rijn. De oppervlakte van het plangebied is ca. 202 ha. Hiervan valt 142 ha binnen het Natuurbeheerplan van de provincie Utrecht (Tabel 1).
Faunapassage Wildschehoek onder de A28 verbindt de noord- en zuidzijde van Oostbroek met elkaar en hiermee zijn de landgoederen een belangrijke ecologische verbinding tussen het Kromme Rijngebied en de Vechtplassen.

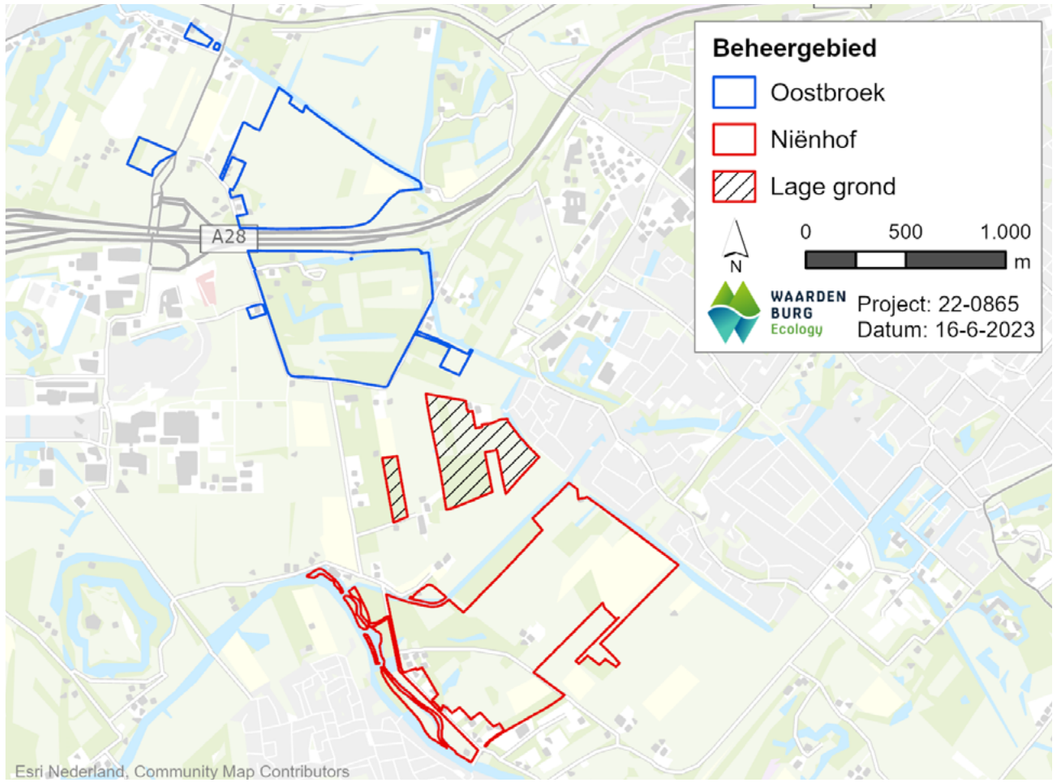

△ Figuur 1. Begrenzing van de beheerseenheden Oostbroek en Niënhof incl. Lage Grond.

Planeenheid	Oppervlakte (ha)
Oostbroek	93,12
Niënhof	108,15 (hiervan betreft 19,71 Lage Grond)

△ Tabel 1. Oppervlakte van Oostbroek en Niënhof incl. Lage Grond.

2.2 BELEID

Voor de natuurgebieden Oostbroek en Niënhof inclusief de Lage Grond zijn de volgende beleidsonderwerpen van toepassing en hieronder kort toegelicht:

- SNL-doelen natuurbeheerplan;
- Aardkundige waarden;
- Archeologie;
- Cultuurhistorie.

2.2.1 SNL-DOELEN NATUURBEHEERPLAN

Oostbroek

In totaal wordt op Oostbroek onderscheid gemaakt tussen zeven landschapselementen en negen natuurbeheertypen (Tabel 2). Het grootste gedeelte van het landgoed heeft het natuurbeheertype Haagbeuken- en essenbos (24,7 ha) gevolgd door Kruiden- en faunarijk grasland (22,8 ha). De begrenzing van de natuurbeheertypen op Oostbroek is weergeven in Figuur 2.

Gebied/natuurbeheertype	Opp. (ha)	Aantal	Lengte (m)
Oostbroek			
L01.01 Poel en klein historisch water	0,14	2	-
L01.02 Houtsingel en houtwal	0,81	-	689,0
L01.05 Knip- of scheerheg	0,03	3	-
L01.07 Laan	0,90	1	684,6
L01.08 Knotboom	0,03	-	112,0
L01.09 Hoogstamboomgaard	3,85	-	846,7
L01.16 Bossingel	0,76	-	69,8
N04.02 Zoete plas	2,20	-	-
N05.02 Gemaaid rietland	0,71	-	-
N05.04 Dynamisch moeras	2,30		
N12.02 Kruiden- en faunarijke grasland	22,08	-	-
N12.05 Kruiden- en faunarijke akker	3,37	-	-
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	24,74	-	-
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	0,89	-	-
N17.03 Park- en stinzenbos	3,55	-	-
N17.06 Vochtig en hellinghakhout	0,62	-	-

△ Tabel 2. Oppervlakte (ha) van de op Oostbroek aanwezige natuurbeheertypen en aantal /lengte van de aanwezige landschapselementen.

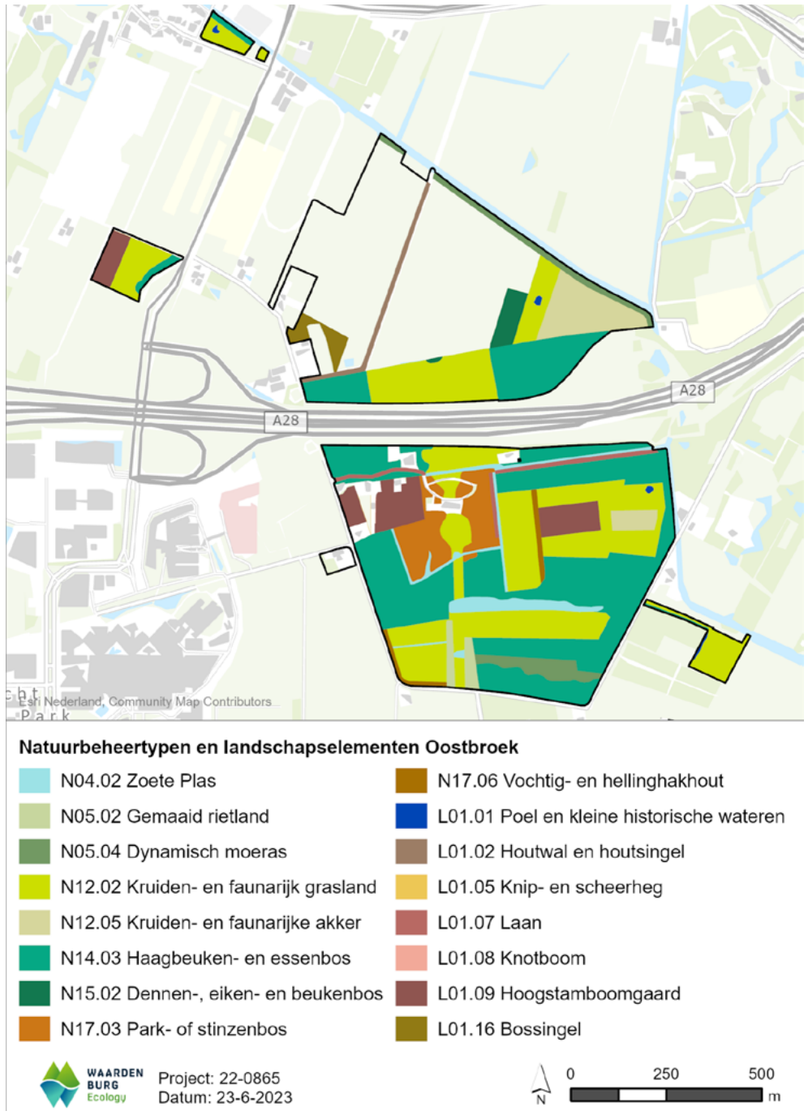

△ Figuur 2. Natuurbeheertypenkaart Oostbroek.

Niënhof

In totaal wordt op landgoed Niënhof onderscheid gemaakt tussen vijf landschapselementen en zeven natuurbeheertypen (Tabel 3). Het grootste gedeelte van het landgoed bestaat uit Kruiden- en faunarijk grasland (26,66 ha) gevolgd door Haagbeuken- en essenbos (13,09 ha). De begrenzing van de natuurbeheertypen voor Niënhof is weergeven in Figuur 3.

Gebied/natuurbeheertype	Opp. (ha)	Aantal	Lengte (m)
Niënhof			
L01.01 Poel en klein historisch water	0,05	2	-
L01.03 Elzensingel	0,03	-	147,1
L01.05 Knip- of scheerheg	0,01	-	124,8
L01.07 Laan	1,72	-	1738,0
L01.08 Knotboom	0,05	-	123,1
N04.02 Zoete plas	1,25	-	-
N12.02 Kruiden- en faunarijke grasland	26,66	-	-
N12.05 Kruiden- en faunarijke akker	3,99	-	-
N12.06 Ruigteveld	0,68	-	-
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	13,09	-	-
N17.03 Park- en stinzenbos	6,32	-	-
N17.05 Wilgengriend	1,75	-	-

△ Tabel 3. Oppervlakte (ha) van de op Niënhof aanwezige natuurbeheertypen en aantal /lengte van de aanwezige landschapselementen.

.

De Lage Grond

In het gebied de Lage Grond (bestaande uit twee percelen) zijn twee landschapselementen en twee natuurbeheertypen benoemd (Tabel 4). Het grootste deel van de Lage Grond bestaat uit Kruiden- en faunarijk grasland (9,55 ha), gevolgd door Haagbeuken- en essenbos (9,42 ha). De begrenzing van de natuurbeheertypen in gebied de Lage Grond is weergeven in Figuur 3.

Gebied/natuurbeheertype	Opp. (ha)	Aantal	Lengte (m)
De Lage Grond			
L01.01 Poel en klein historisch water	0,01	1	-
L01.09 Hoogstamboomgaard	0,71	-	248,8
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	9,55	-	-
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	9,42	-	-

△ Tabel 4. Oppervlakte (ha) van de op de Lage Grond aanwezige natuurbeheertypen en aantal /lengte van de aanwezige landschapselementen.

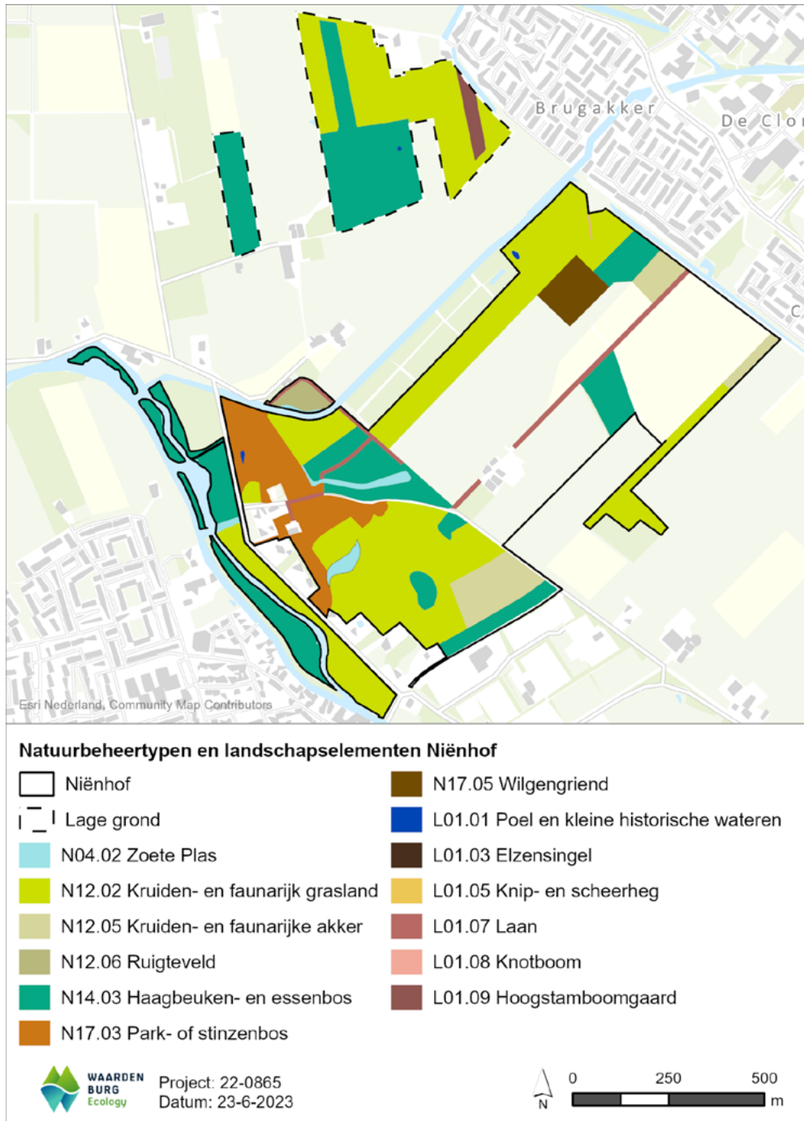

△ Figuur 3. Natuurbeheertypenkaart Niënhof en de Lage Grond.

2.2.2 Aardkundige waarden

Aan de zuidzijde van de A28 ligt het aardkundig monument Oostbroek en Niënhof (Figuur 4). Het betreft de vroege voorlopers van de Kromme Rijn. Op beide landgoederen is een deel van de oude rivierbedding uitgegraven om deze beleefbaar te maken. Aan de oeverwallen is de ligging van de oude niet uitgegraven bedding nog te herkennen. De combinatie van oude en uitgegraven bedding heeft geleid tot aanwijzing van aardkundig monument.

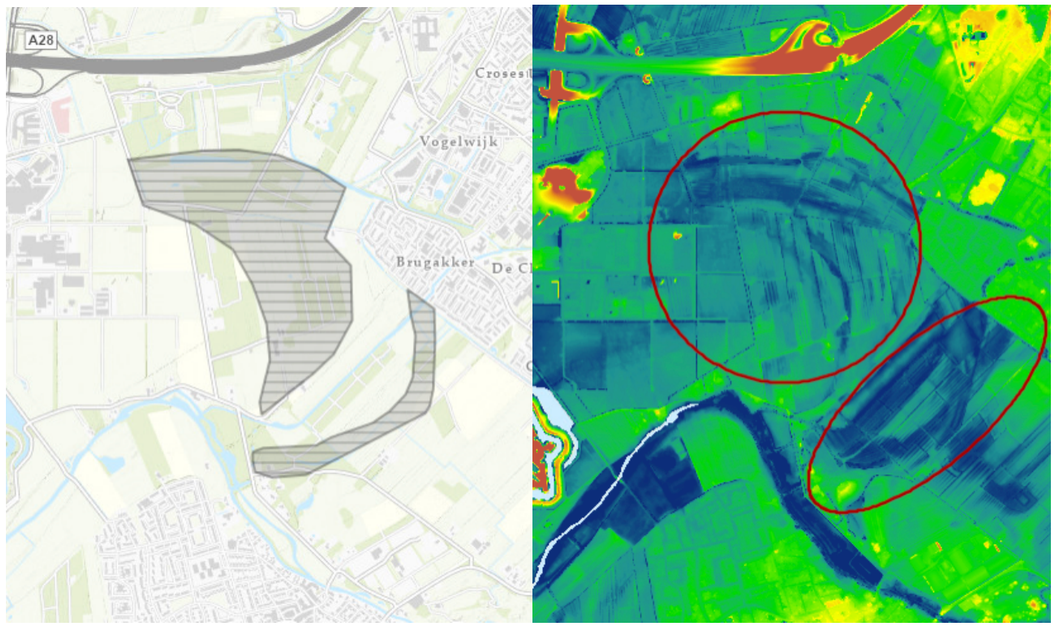

△ Figuur 4. Begrenzing aardkundig monument Oostbroek en Niënhof aangegeven met arcering (links) en afbeelding van actueel hoogtebestand (rechts). Op de hoogtekaart zijn de laagtes van de oude beddingen zichtbaar (blauwe kleur binnen de rode cirkels). Bron: Aardkundige waarden en monumenten, Provincie Utrecht.

2.2.3 Archeologie

Het gemeentelijk beleid ten aanzien van archeologie is gebaseerd op de archeologische verwachtingswaarde. In figuur 5 zijn voor Oostbroek en Niënhof incl. de Lage Grond de beleidscategorieën per gemeente weergegeven. In tabel 5 staat het beleid per gemeente/categorie incl. de betreffende vrijstellingsgrenzen. Deze informatie is afkomstig van de Archeologische beleidskaart (Omgevingsdienst Regio Utrecht, Geoportaal).

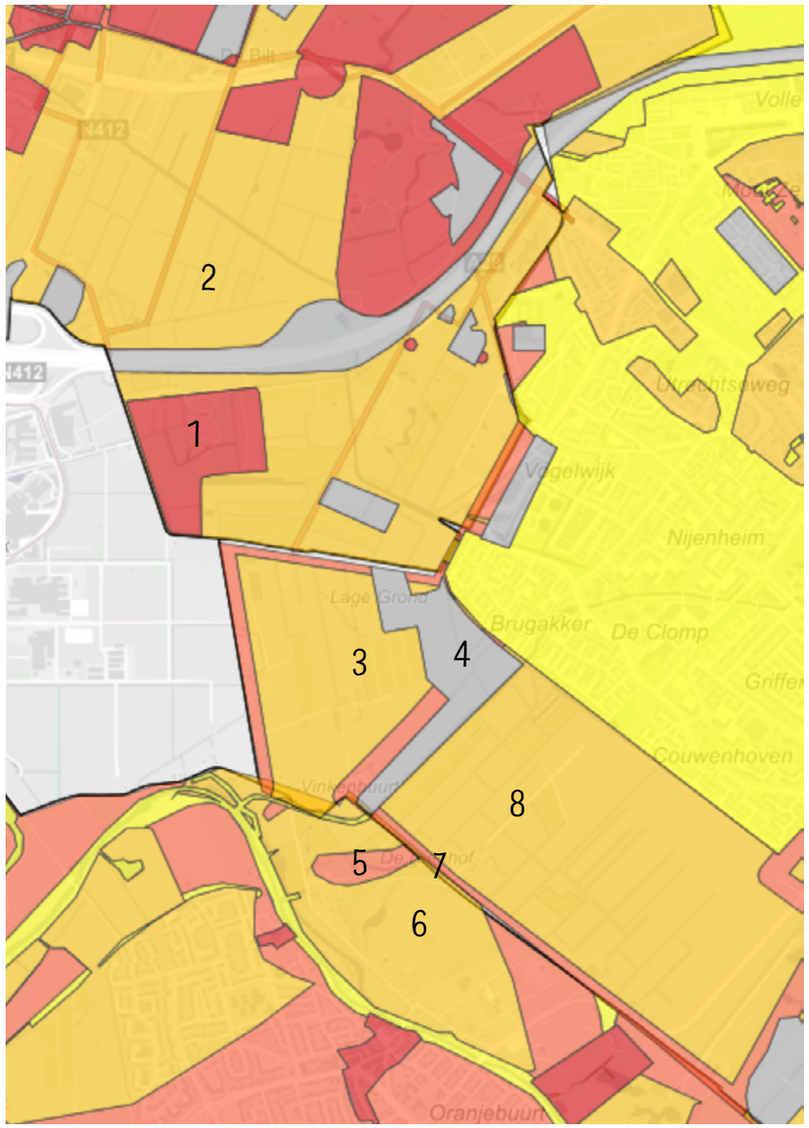

△ Figuur 5. De beleidscategorieën voor archeologische verwachtingswaarde zijn aangegeven met kleuren. In tabel 5 staat een toelichting voor deze categorieën. De cijfers 1 & 2 betreffen Oostbroek en liggen in De Bilt; 3 & 4 liggen in gemeente Zeist (Lage Grond) en Niënhof ligt in twee gemeenten (5 & 6 Bunnik, 7 & 8 Zeist). Bron: Archeologische beleidskaart (Omgevingsdienst Regio Utrecht, Geoportaal).

Gebied	Gemeente	Beleids-categorie	Omschrijving	Beleid
Oostbroek (**1 & 2**)	De Bilt	AW1 (rood; **1**)	Archeologische monumenten (AMK-terreinen zonder wettelijke bescherming), vindplaatsen (incl. militair erfgoed), historische kern, landgoederen	Geen bodemingrepen dieper dan 50 cm -mv. Indien niet mogelijk: bij bodemingrepen groter dan 50 m2 is voorafgaand aan ruimtelijke planvorming archeologisch onderzoek noodzakelijk
	De Bilt	VAW2 (oranje; **2**)	Zones met een hoge archeologische verwachting, zones met een middelhoge archeologische verwachting	Geen bodemingrepen dieper dan 50 cm -mv. Indien niet mogelijk: bij bodemingrepen groter dan 500 m2 is voorafgaand aan ruimtelijke planvorming archeologisch onderzoek noodzakelijk
Niënhof (**5** t/m **8**)	Bunnik	Roze (**5**)	Gebied met hoge archeologische verwachting	In deze gebieden geldt op basis van geologische en bodemkundige opbouw en aangetroffen archeologische vondsten en relicten een hoge archeologische verwachting; een hoge concentratie archeologische vindplaatsen met goede conserveringsomstandigheden.
	Bunnik	Oranje (**6**)	Gebied met gematigde archeologische verwachting	In deze gebieden geldt op basis van geologische en bodemkundige opbouw, en aangetroffen archeologische vondsten en relicten een middelhoge archeologische verwachting.
	Zeist	Roze (**7**)	Hoge archeologische verwachting t.a.v. resten uit de ontginningsperiode	Behoud in huidige staat van eventuele resten. Bij plangebieden groter dan 100 m2 en/of gelegen binnen straal van 50 m van AMK-terrein: geen bodemingrepen dieper dan 30 cm - maaiveld.
	Zeist	Oranje (**8**)	Middelhoge archeologische verwachting t.a.v. resten vanaf ongeveer 300 n. Chr.	Behoud in huidige staat van eventuele resten. Bij plangebieden groter dan 1000 m2 en/of gelegen binnen straal van 50 m van AMK-terrein: geen bodemingrepen dieper dan 30 cm - maaiveld.
Lage Grond (**3** & **4**)	Zeist	Oranje (**3**)	Middelhoge archeologische verwachting t.a.v. resten vanaf ongeveer 300 n. Chr.	Behoud in huidige staat van eventuele resten. Bij plangebieden groter dan 1000 m2 en/of gelegen binnen straal van 50 m van AMK-terrein: geen bodemingrepen dieper dan 30 cm - maaiveld.
	Zeist	Grijs (**4**)	Geen archeologische verwachting	Geen beleid

△ Tabel 5. Archeologische verwachtingswaarde per gebied en gemeente en het bijbehorende beleid. De vetgedrukte cijfers verwijzen naar de cijfers in figuur 5.

2.2.4 CULTUURHISTORIE

Het complex Oostbroek is beschermd als rijksmonument onder complexnummer 514651. Op het terrein van de historische buitenplaats Oostbroek bevinden zich de volgende complexonderdelen die onder de bescherming vallen:

- Landhuis;
- Koetshuis;
- Oranjerie;
- Historische aanleg (park)

De beschermde onderdelen staan in onderstaande tabel 6 en de locatie is aangegeven in figuur 6.

Onderdeel	Monumentnummer
Landhuis	514653
Koetshuis	529156
Orangerie	514654
Historische aanleg (park)	529157

△ Tabel 6. Complexgegevens van beschermd rijksmonument Oostbroek
Bron: http://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl.

△ Figuur 6. De beschermde onderdelen van rijksmonument Oostbroek. Nummer 514653 landhuis; 529159 koetshuis; 514654 orangerie; 529157 historische aanleg (Monumentenregister.cultureelerfgoed.nl).

3 EVALUATIE DOEL-STELLINGEN EN BEHEER

Hieronder is per gebied een samenvatting van de resultaten voor de SNL-doelen en doelstellingen Utrechts Landschap weergegeven. In de tabellen is weergegeven of de doelen voor de natuurgebieden uit het beheerplan zijn behaald of niet. De SNL-score is op kaart weergegeven per getoetst natuurbeheertype (Figuur 7 en 8).

3.1 OOSTBROEK

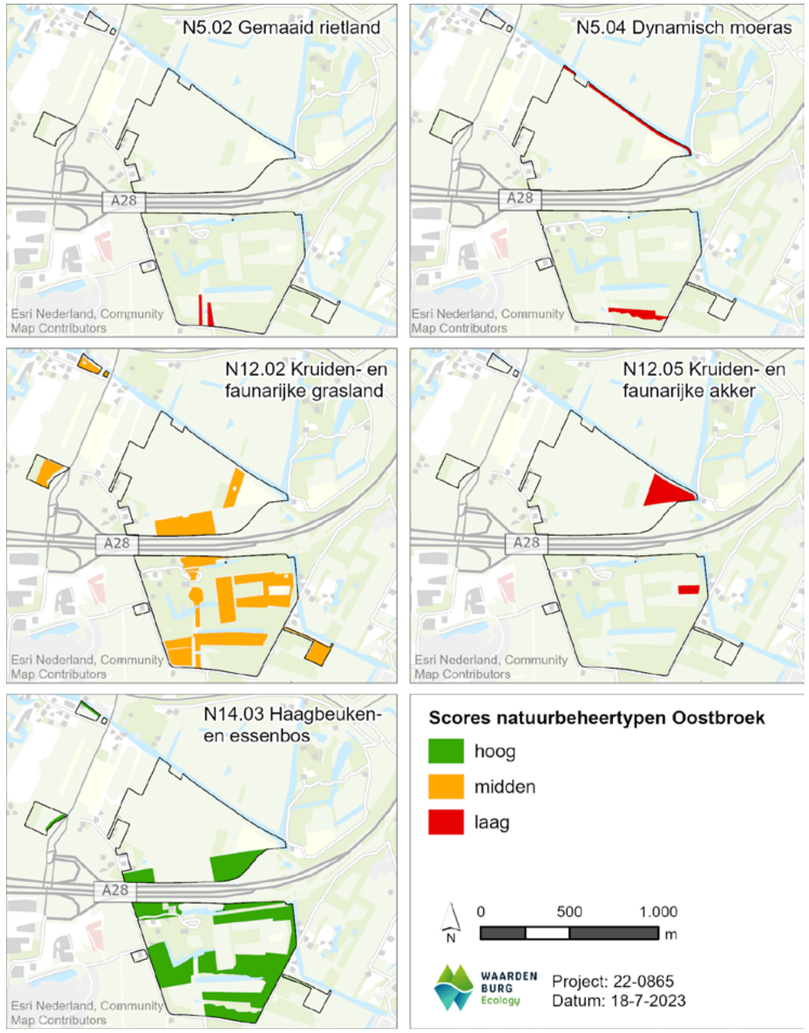

△ Figuur 7. SNL-score voor de vijf getoetste natuurbeheertypen op Oostbroek.

Doel	Resultaat
Behoud, versterken en herstel van de cultuurhistorische hoofdstructuur	Behaald
Beleefbaar maken van de landschappelijke aanleg	Behaald
Een verzorgde entree en goed onderhouden omgeving van het landhuis en bijgebouwen	Behaald
Een monumentaal, verzorgd parkbos met bijzondere stinzenflora en nestgelegenheid voor holenbroeders	Behaald
Door kwel gevoed elzenbroekbos met kwelindicatoren	Deels behaald
Oud, soortenrijk Essen-Iepenbos met een hoog aandeel staand en liggend dood hout	Behaald
Essenhakhout, met kenmerkende epifytische mosflora	Niet behaald
Vochtige tot droge bloemrijke kamgrasweides en glanshaverhooilanden, afgewisseld met natte schraalgraslanden behorend tot het Dotterbloem-verbond	Niet behaald
Ruimte voor een deelpopulatie weidevogels, ten noorden van de A28	Niet behaald
Graanakkers met akkerkruidvegetaties als broed- en foerageerbiotoop voor vogels van het kleinschalig cultuurlandschap	Niet behaald
Volop de ruimte voor erfvogels als zwaluwnesten, mussen, steen- en kerkuil	Deels behaald
Hoogstamboomgaarden met fruitrassen van belang voor vogels als steenuil	Deels behaald
Een voormalige stroomgeul van de Kromme Rijn als aardkundig monument met: -een goed ontwikkelde watervegetatie; -grote populaties amfibieën en ringslangen; -een rijke oevervegetatie bestaande uit een brede gordel met riet en andere helofyten. Het riet biedt onderdak aan rietvogels als kleine karekiet en rietzanger	Deels behaald
Kwelsloten gedomineerd door waterviolier met een levensvatbare populatie kamsalamander	Niet behaald
Sloten met een rijke helofytenvegetatie vol amfibieën en reptielen	Behaald
Plasdraszone langs de Biltse Grift deels begroeid met helofyten, deels met dotterbloemvegetaties	Deels behaald
Nieuwe geïsoleerde poelen als kamsalamanderbiotoop. Deze poelen dienen de populatie van Blikkenburg naar Sandwijck te leiden	Deels behaald
Een landgoed dat dient als oord van verpozing: een plek waar je kunt ontspannen, genieten van de rijke natuur en de cultuurhistorie (parkaanleg) kunt beleven op de rand van de stad	Behaald

△ Tabel 6. Resultaten voor wat betreft de doelstellingen van Utrechts Landschap voor Oostbroek

3.2 NIËNHOF EN LAGE GROND

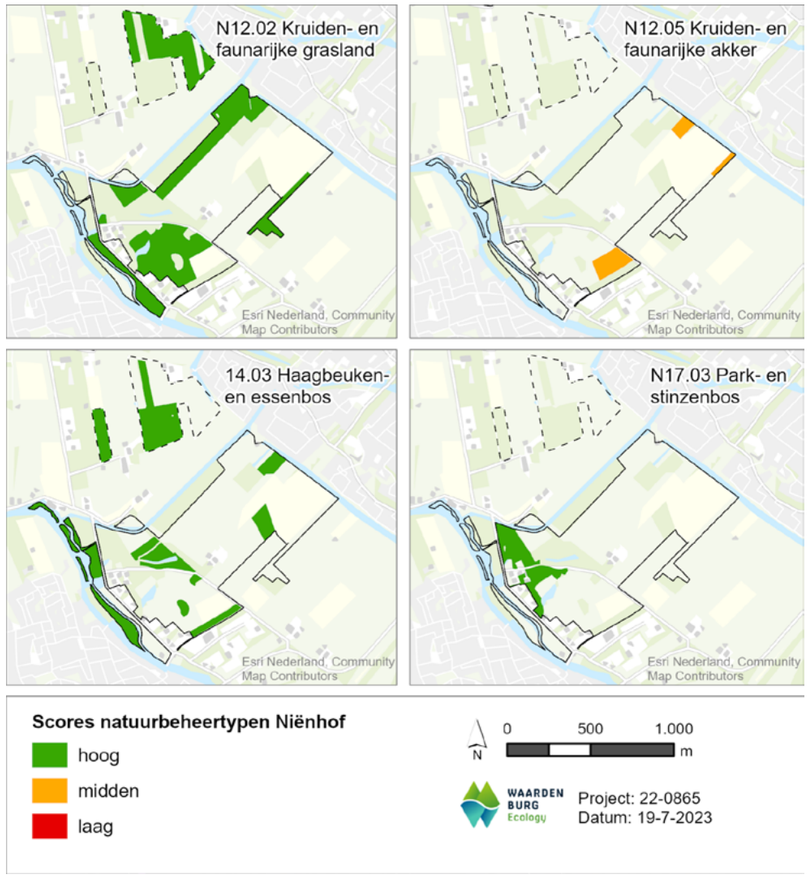

△ Figuur 8. SNL-score voor de vier getoetste natuurbeheertypen op Niënhof en Lage Grond.

Doel	Resultaat
Herstellen en beleefbaar maken van de hoofdlijnen van de parkaanleg van Leonard Springer	Deels behaald
In stand houden van de vroeglandschappelijke aanleg bij de huidige entree van het landgoed	Behaald
Een monumentaal, soortenrijk parkbos dat in het voorjaar prachtig kleurt van de voorjaarsbloeiers en met veel nestgelegenheid voor holenbroeders	Behaald
Essenhakhout, met de kenmerkende rijke epifytische mosflora (de gemeenschap van groot touwtjesmos) en zangvogels	Niet behaald
Oud, soortenrijk Essen-Iepenbos met een hoog aandeel staand en liggend dood hout	Behaald
Wilgengriend met soortenrijke vegetaties langs de sloten als broedbiotoop voor soorten als bosrietzangers	Behaald
Een voormalige stroomgeul van de Kromme Rijn als aardkundig monument en habitat van onder andere ringslangen	Behaald
Droge tot vochtige graslanden behorende tot het Glanshaver- verbond, Kamgrasweide en in laagtes met elementen uit het Dotterbloem-verbond	Deels behaald
Graanakkers met akkerkruidenvegetaties als broed- en foerageerbiotoop voor vogels van het kleinschalig cultuurlandschap	Deels behaald
Recreanten de mogelijkheid bieden te ontspannen, te genieten van de natuur en te genieten van de prachtige parkweide en zichtassen bij het voormalige landhuis	Deels behaald

△ Tabel 7. Resultaten voor wat betreft de doelstellingen van Utrechts Landschap voor Niënhof.

Doel	Resultaat
Fungeren als ecologische verbinding tussen Oostbroek en Niënhof	Behaald
Essenhakhout, met de kenmerkende rijke epifytische mosflora waar ringslang en diverse bijzondere vogelsoorten leven	Niet behaald
Opgaand bos van rivierkleigronden, grotendeels bestaand uit Essen-Iepenbos	Behaald
Droge tot natte bloemrijke graslanden met vegetaties uit het Dotterbloem-, Zilverschoon- en Glanshaver-verbond met kwelinvloeden	Nog niet behaald
Rijke oevervegetatie, deels bestaand uit kwelindicerende soorten, deels uit rietvegetaties met rietvogels	Nog niet behaald
Volop de ruimte voor amfibieën en de ringslang in sloten en poelen	Deels behaald
Nieuwe geïsoleerde poelen als kamsalamanderbiotoop. Deze poelen verbinden de populatie van Blikkenburg met de populatie bij het wildviaduct Oostbroek	Behaald
Een zomergraanakkertje als foerageer- en broedbiotoop voor vogels van het kleinschalig cultuurlandschap	Behaald

△ Tabel 8. Resultaten voor wat betreft de doelstellingen van Utrechts Landschap voor de Lage Grond.

4 DOELSTELLINGEN

In dit hoofdstuk staan de doelen voor de komende beheerperiode.

4.1 OOSTBROEK

4.1.1 Natuur

Bossen

- In stand houden van een monumentaal, gemengd parkbos met een goed ontwikkelde stinzenflora en een blijvend aandeel dik staand en liggend dood hout.
- In stand houden en uitbreiden van de stinzenflora (zowel groeiplaatsen én collectie), specifiek de voor het landgoed kenmerkende sneeuwklokjes (Galanthus ssp.).
- Ontwikkelen van een door kwel gevoed elzenbroekbos, met kermerkende soorten als elzenzegge en waterviolier.
- In stand houden van een oud, soortenrijk Essen-Iepenbos met een hoog aandeel staand en liggend dood hout van verschillende diameters, inclusief zware stammen, in verschillende verteringsstadia als belangrijke biotoop voor insecten (bijvoorbeeld boktorren) en saprofytische (dood hout bewonende) paddenstoelen. Uitbreiden van het aantal groeiplaatsen van soorten als slanke sleutelbloem en grote keverorchis.
- In stand houden van een groot aanbod aan holten en spleten in het bos die als nestplaats en schuilplaats functioneren voor holenbroeders (zoals groene specht, spreeuw en matkop) en vleermuizen (zoals de rosse vleermuis).

Graslanden

- Ontwikkelen en in stand houden van vochtige tot droge bloemrijke kamgrasweides en glanshaverhooilanden. Deze kruidenrijke graslanden bieden ruimte aan insecten, waaronder diverse dagvlinders zoals groot dikkopje, bruin zandoogje en icarusblauwtje.

Water en oevers

- Ontwikkelen van helofytenvegetaties met diverse kwelindicatoren zoals waterviolier, holpijp en dotterbloem in watergangen aan beide zijden van de rijksweg A28.
- Langs de meander de oeverbegroeiing met riet en andere helofyten verbreden. Het riet is geschikt als broedbiotoop voor rietvogels zoals kleine karekiet, rietzanger en blauwborst.
- Ontwikkelen van een duurzame populatie kamsalamanders door de aanleg van poelen en stapstenen en op amfibieën gericht beheer daarvan. Via de poelen en stapstenen in Oostbroek en omgeving en de faunapassage onder de A28 is er genetische uitwisseling tussen de diverse metapopulaties van kamsalamander.

Akkers, boomgaarden en erven

- Ontwikkelen van graanakkers met akkerkruidvegetaties, vooral het Naaldenkervelverbond, de Associatie van Ruige klaproos en de Associatie van Gele ganzenbloem, als broed- en foerageerbiotoop voor vogels van het kleinschalig cultuurlandschap zoals gele kwikstaart, kneu en ringmus.
- In stand houden en ontwikkelen van een ruim aanbod aan nestplaatsen en leefgebied voor erfvogels zoals boeren- en huiszwaluw, huis- en ringmussen, en kerkuil.
- In stand houden van hoogstamboomgaarden met een hoge diversiteit in soort en ras en daarmee bloeitijd en moment van fruit rijping, als broed- en/of foerageerbiotoop voor vogels als spreeuw, groene specht en raaf.

4.1.2 Cultuurhistorie en aardkundige waarden

- In stand houden van de cultuurhistorische hoofdstructuur van het landgoed (bestaande uit de middeleeuwse ontginningen, de formele en de landschappelijke aanleg) met oog voor detail.
- Beleefbaar maken van de bedoeling die Van Lunteren had met de landschappelijke aanleg. De slingerende wandelingen door het park zijn zo aangelegd dat in een ogenschijnlijk natuurlijk landschap steeds verrassingen opduiken.
- In stand houden van de verzorgde entree en goed onderhouden omgeving van het landhuis en bijgebouwen.
- In stand houden en beschermen van het aardkundig monument ‘Niënhof Oostbroek’: een stroomrug bestaande uit restgeulen, waaronder de Meander Oostbroek en lage oeverwallen.

4.1.3 Recreatie

- Een binnen de natuurwaarden en bij het landgoed passende openstelling waarbij de verschillende toegestane recreatievormen kwalitatief gefaciliteerd worden.

Er wordt gestreefd naar een openstelling en zonering die passend is binnen de aanwezige natuurwaarden. Aanwezige voorzieningen worden in stand gehouden en richten zich exclusief op wandelen. Honden zijn aangelijnd op een deel van het landgoed toegestaan.

4.2 NIËNHOF

4.2.1 Natuur

Bossen

- In stand houden van een monumentaal, gemengd parkbos met lokaal een goed ontwikkelde stinzenflora en een blijvend aandeel dik staand en liggend dood hout.
- In stand houden en uitbreiden van het aantal groeiplaatsen van stinzen waaronder hartbladzonnebloem en blauwe anemoon.
- In stand houden van oud, soortenrijk Essen-Iepenbos met een hoog aandeel staand en liggend dood hout van verschillende diameters, inclusief zware stammen, in verschillende verteringsstadia als belangrijke biotoop voor insecten (bijvoorbeeld boktorren) en saprofytische (dood hout bewonende)

paddenstoelen. Uitbreiden van het aantal groeiplaatsen van soorten als slanke sleutelbloem en grote keverorchis.
- In stand houden van een groot aanbod aan holten en spleten in het bos die als nestplaats en schuilplaats functioneren voor holenbroeders (zoals groene specht, spreeuw en matkop) en vleermuizen (zoals de rosse vleermuis).

Graslanden
- Ontwikkelen en instandhouden van kruidenrijke vochtige graslanden behorende tot het Glanshaververbond en Kamgrasweide.
- Ontwikkelen en in stand houden van dotterbloemhooilanden in natte laagtes.

Water en oevers
- In stand houden van wilgengrienden. Ontwikkelen van soortenrijke helofytenvegetaties langs de sloten met diverse soorten kwelindicatoren zoals waterviolier, holpijp en dotterbloem.
- De griend en de helofytenvegetaties zijn broedbiotoop voor soorten zoals grasmus, bosrietzanger, spotvogel, blauwborst en nachtegaal en habitat van onder andere ringslang en kleine watersalamander.
- Ontwikkelen van een duurzame populatie kamsalamanders door de aanleg van poelen en stapstenen en op amfibieën gericht beheer daarvan. Via de poelen en stapstenen in Niënhof en omgeving is er genetische uitwisseling tussen de diverse metapopulaties van kamsalamander.

Akkers, boomgaarden en erven
- Ontwikkelen van graanakkers met akkerkruidenvegetaties, vooral het Naaldenkervel-verbond (Stoppelleeuwenbekjes-associatie) en de Associatie van Ruige klaproos, als broed- en foerageerbiotoop voor vogels van het kleinschalig cultuurlandschap zoals gele kwikstaart, kneu en ringmus.

4.2.2 Cultuurhistorie
- In stand houden van een parklandschap met groepen monumentale bomen en bloemrijke graslanden volgens de hoofdlijnen van het parkontwerp van Leonard Springer.
- In stand houden van de vroeglandschappelijke aanleg bij de huidige entree van het landgoed.
- In stand houden en beschermen van het aardkundig monument 'Niënhof Oostbroek': een stroomrug bestaande uit restgeulen, waaronder de Meander Niënhof en lage oeverwallen.

4.2.3 Recreatie
- Een binnen de natuurwaarden en bij het landgoed passende openstelling waarbij de verschillende toegestane recreatievormen kwalitatief gefaciliteerd worden.

Er wordt gestreefd naar een openstelling en zonering die passend is binnen de aanwezige natuurwaarden. Aanwezige voorzieningen worden in stand gehouden en richten zich exclusief op wandelen. Honden zijn op het landgoed niet toegestaan.

4.3 LAGE GROND

4.3.1 Natuur

Bossen
- Ontwikkeling van oud, soortenrijk Essen-Iepenbos met op termijn een hoog aandeel staand en liggend dood hout van verschillende diameters, inclusief zware stammen, in verschillende verteringsstadia als belangrijke biotoop voor insecten (bijvoorbeeld boktorren) en saprofytische (dood hout bewonende) paddenstoelen. Ontwikkelen van groeiplaatsen voor soorten als slanke sleutelbloem en grote keverorchis in het Essen-Iepenbos.
- Het bos en de randen ervan biedt broedgelegenheid voor soorten zoals boomvalk, ransuil en wielewaal en is landbiotoop voor de kamsalamander en ringslang.
- De ontwikkeling en instandhouding van geleidelijke overgangen tussen bos, struweel met stekelstruiken en graslanden en bieden broedbiotoop voor o.a. spotvogel en nachtegaal.

Graslanden
- De ontwikkeling en instandhouding van glanshaverhooilanden en vochtige hooilanden in de laagtes.

Water en oevers
- Ontwikkeling van poelen en greppels met kwelindicatoren zoals waterviolier, holpijp en dotterbloem.
- Ontwikkeling en beheer van poelen die geschikt zijn als voortplantingsbiotoop en leefgebied voor onder andere kamsalamander, ringslang en diverse soorten libellen zoals vroege glazenmaker, glassnijder en paardenbijter.

Akkers, boomgaarden en erven
- Ontwikkelen van een zomergraanakker geschikt als foerageer- en broedbiotoop voor akkervogels zoals gele kwikstaart, roodborsttapuit en kneu.
- Ontwikkelen van een hoogstamboomgaard met een hoge diversiteit in soort en ras en daarmee bloeitijd en moment van fruitrijping. Op termijn bieden de bomen nestgelegenheid voor holenbroeders.

4.3.2 Recreatie
- Fungeren als rustgebied tussen Niënhof en Oostbroek binnen de ecologische verbindingszone tussen het Kromme Rijngebied en de Vechtplassen.

5 INRICHTINGS- EN BEHEERMAATREGELEN

5.1 INRICHTINGSMAATREGELEN

Om het gewenste niveau van natuurkwaliteit, zoals beschreven in de doelstellingen en het provinciale natuurbeheerplan 2023, te kunnen bereiken zijn naast regulier beheer een beperkt aantal inrichtingsmaatregelen (projecten) noodzakelijk.

→ **Herstelplan kamsalamander.** Utrechts Landschap heeft de wens een gebiedsdekkend poelenplan (binnen en buiten eigendom) te maken voor kamsalamander (Figuur 9) met als doel de populatie kamsalamanders (en andere soorten amfibieën en poelbewoners zoals libellen) én de verbinding met andere populaties in de omgeving te versterken. Poelen en stapstenen zijn onder andere gewenst in Blikkenburg, Wulperhorst, Niënhof, Lage Grond, Oostbroek en richting Amelisweerd.

△ Figuur 9. Volwassen vrouwtje kamsalamander.

5.1.1 Oostbroek

→ **Vergroten leefgebied grote modderkruiper.** Aan de zuidwestzijde van Oostbroek worden maatregelen genomen om het leefgebied van de grote modderkruiper te vergroten (Figuur 10). De werkzaamheden bestaan aan het verlagen van het maaiveld en graven van diverse greppels. Daarnaast wordt een beheer gevoerd gericht op het ontwikkelen van leefgebied voor de soort (o.a. ontwikkelen van verlandingsvegetaties zie 5.2.2). Voordat de aanleg start wordt bekeken of de kweltoevoer naar het broekbos tegelijkertijd verbeterd kan worden.

△ Figuur 10. Schetsontwerp uitbreiding leefgebied grote modderkruiper zuidwest Oostbroek. Mogelijk zijn er kansen om met dit project de toevoer van kwelwater naar het broekbos te vergroten.

→ **Heikikker en kamsalamander, onderzoek en optimalisatie beheer.** Aan de noordzijde van de A28 zijn wateren aanwezig die er geschikt uitzien als voortplantingsbiotoop voor heikikker. Geschikt landbiotoop is ook aanwezig. Het is onbekend of de soort daadwerkelijk voorkomt. Dat geldt ook voor kamsalamander in de nieuwe poel en diverse andere wateren. Komende beheerperiode wordt onderzocht of de heikikker en de kamsalamander voorkomen zodat op de juiste plek en manier beheermaatregelen kunnen worden getroffen om deze populaties te versterken en eventueel te verbinden met andere metapopulaties.

→ **Ontwikkeling kwelmilieu.** Aan de noordzijde van de A28 is in februari 2023 in een sloot waterviolier begroeiing aangetroffen. Blijkbaar is hier sprake van een kwelinvloed in het watersysteem. Komende beheerperiode wordt onderzocht of

er aan de noordzijde van de A28 kansen zijn om de kwelinvloed te benutten om de waterkwaliteit te verbeteren en natuurvriendelijke oevers met kwelminnende soorten te ontwikkelen.

→ **Bosuitbreiding Oostbroek Noord.** De ontwikkeling van bossen op rijke gronden. Onderzocht wordt of bosuitbreiding aan de noordzijde van de A28 gerealiseerd kan worden.

→ **Onderzoek recreatieve zonering.** Komende beheerperiode wordt het effect van honden op de natuurwaarden van het landgoed onderzocht om een onderbouwde keuze t.a.v. de openstelling te kunnen maken.

→ **Optimalisatie peilbeheer.** De inlaat vanuit de Biltse Grift heeft een terugslagklep die niet werkt (eigendom HDSR). Deze dient vervangen te worden door een regelbare klepstuw zodat het gewenste waterpeil op het landgoed langer op peil gehouden kan worden.

→ **Godebald prieel.** De folly op het grasland bij het landhuis is een risico voor vogels omdat vogels tegen het glaswerk kunnen vliegen. Er wordt komende beheerperiode een methode bedacht om vogelslachtoffers te voorkomen. Uitgangspunt is dat het kunstwerk er wel toonbaar uitziet.

5.1.2 Niënhof

→ **Herontwikkeling Kouwenhoven.** Komende beheerperiode wordt herontwikkeling Kouwenhoven uitgevoerd. Het plan bestaat uit diverse natuurmaatregelen zoals ontwikkeling grondwater gevoede vegetaties en rijk bos. In figuur 11 is een plan voor de herontwikkeling van het gebied weergegeven.

→ **Bevorderen kruidenrijkdom parkweide.** Komende beheerperiode wordt een pilot uitgevoerd met het introduceren van gewenste soorten kruiden zoals knoopkruid en gewone margriet op kansrijke plekken in de parkweide. Als de resultaten komende jaren achterblijven wordt een bodemonderzoek uitgevoerd om na te gaan of de doelstelling voor de parkweide met de huidige toplaag überhaupt realistisch is.

5.2 BEHEERMAATREGELEN

5.2.1 Overkoepelende beheermaatregelen

→ Utrechts Landschap heeft de wens om beide landgoederen geschikt te maken voor akkervogels zoals gele kwikstaart, kneu, roodborsttapuit en als kersen op de taart patrijs en kwartel. De volgende beheermaatregelen zorgen voor verbetering van het leefgebied voor deze vogelsoorten:

- Zorg voor zoveel mogelijk brede ruige grasachtige randen langs akkers en graslanden >10 m;
- Maai deze randen buiten het broedseizoen en gefaseerd;
- Leg struweelranden aan nabij de akkers/graslanden als broed- en schuilgebied;
- Zorg voor jaarrond voedsel op de akker, laat stoppelveldjes zo lang mogelijk onbewerkt en leg wintervoedselveldjes aan (bv granen die in de winter over blijven staan). Leg keverbanken aan (verhoogde langwerpige stroken in het land);
- Zorg dat verstoring door honden en de aanwezigheid van katten voorkomen wordt.

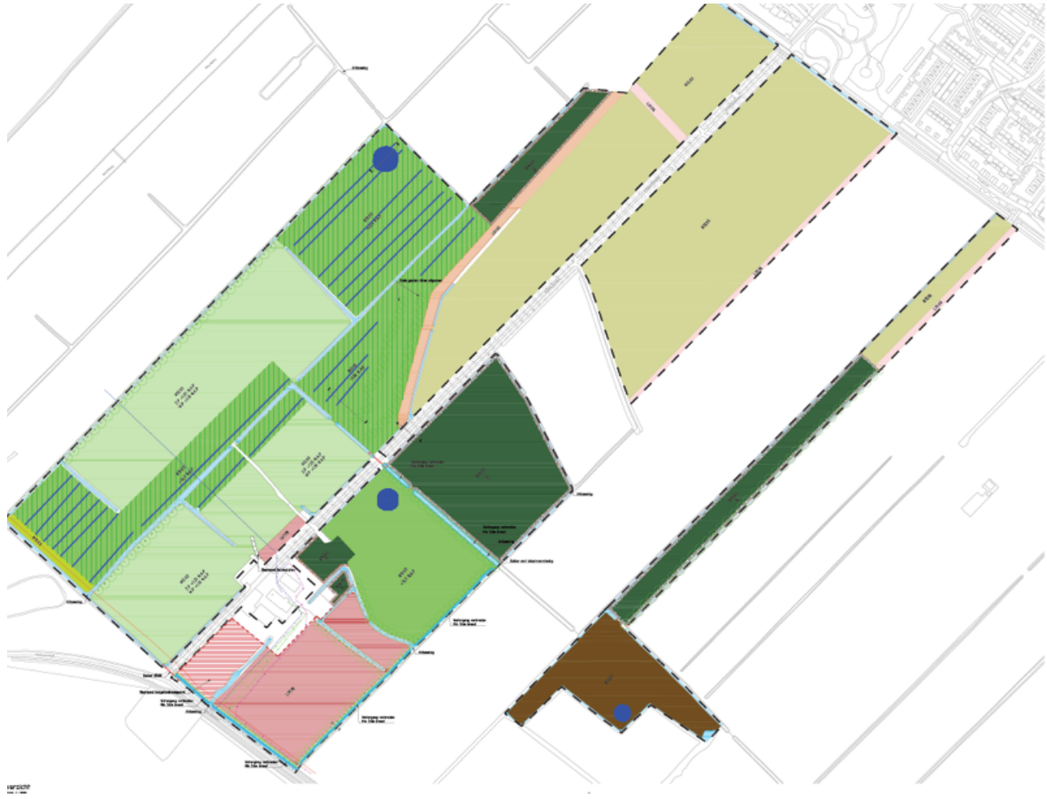

△ Figuur 11. Plan voor het natuurontwikkelingsproject RWS-compensatie op Niënhof.

→ De kwaliteit van het Kruiden- en faunarijk grasland kan in beide gebieden verbeterd worden. Verbetering van de kwaliteit kan bereikt worden door het verhogen van de kruidenrijkdom en verhogen van de structuur.

- Het verschralingsbeheer en begrazingsbeheer in de graslanden wordt voortgezet.
- De aanwezige groeiplaatsen van doelsoorten (kruiden zoals echte koekoeksbloem, knoopkruid, gewone brunel en gewone margriet) worden in kaart gebracht. Zaden van deze planten worden binnen en tussen de percelen op geschikte locaties ingezaaid.
- Er kunnen soorten van elders geïntroduceerd worden, liefst met maaisel van nabijgelegen graslanden.
- Er wordt gefaseerd gemaaid zodat er jaarrond meer structuur is in de graslanden waardoor de overleving en voortplanting van insecten verbeterd. De leerpunten uit het onderzoek naar sinusbeheer op diverse terreinen van het Utrechts Landschap worden gebruikt om een goed plan te maken voor het gefaseerd beheer.
- Maai slootranden gefaseerd zodat lijnvormige elementen met structuur ontstaan.

- Op diverse plaatsen zijn er kansen om bredere zoom-mantel vegetaties te laten ontwikkelen. Het doel is de overgangen tussen bos en grasland geleidelijker te maken waardoor meer variatie ontstaat in biotische en abiotische omstandigheden. Dit wordt gerealiseerd deels door inplant van struweel (inrichting) en aangepast beheer (gefaseerd maaien).
- Het beheer van bossen bestaat uit zoveel mogelijk natuurlijk beheer (boomgericht bosbeheer).

5.2.2 Oostbroek

→ De overgang tussen bos en grasland wordt geleidelijk gemaakt door sinusbeheer aan de noordrand van het grasland aan de oostzijde van Oostbroek (ten zuiden van de A28; locatie is aangegeven in Figuur 12). Het betreffende gebied wordt uit het begrazingsbeheer gehaald door middel van een tijdelijk raster. Periodiek worden boomvormers verwijderd uit de mantel (struweel) en de zoom (ruigte).

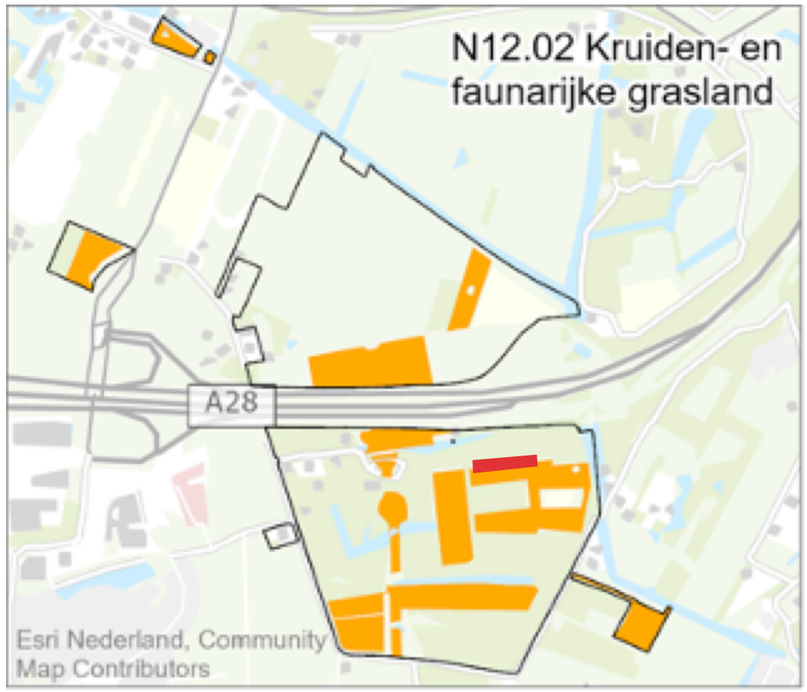

△ Figuur 12. De rode rechthoek geeft globaal de locatie aan waar door middel van sinusbeheer een geleidelijke overgang wordt gecreëerd tussen bos en grasland

→ De natuurakkers (N12.05) hebben in de huidige situatie een lage kwaliteit. Het introduceren van soorten van de pleegakker van Niënhof zal zorgen voor een botanische impuls. Met gericht beheer wordt broedbiotoop gecreëerd voor kwalificerende broedvogels (zie hierboven bij overkoepelende beheermaatregelen).

→ De rietkraag op diverse locaties langs de oude meander is waardevol voor rietvogels en bijvoorbeeld de ringslang. De rietvegetatie mag zich komende periode verder uitbreiden (lengte en breedte). De rietkraag wordt kleinschalig en gefaseerd gemaaid met als doel plaatsen te creëren waar broedhopen kunnen worden neergelegd en waar amfibieën, ringslangen en insecten kunnen zonnen. Houtige begroeiing in de rietkraag wordt gefaseerd verwijderd.

→ De oeverbegroeiing incl. houtige opslag van de geïsoleerde sloot in het zuidwesten van Oostbroek (zie figuur 10: de watergang direct ten noorden van ontwerp uitbreiding leefgebied grote modderkruiper) wordt eenmaal in de drie jaar kleinschalig en gefaseerd verwijderd. Hierbij wordt ook een klein deel van de slootbodem geschoond. Het doel is om de kwelinvloed en de watervegetatie in de watergang te stimuleren en fosfaat kwijt te raken.

→ In het nieuwe leefgebied van grote modderkruiper (Figuur 10) wordt het volgende beheer gevoerd;
- Instellen natuurlijk waterpeil (hoog in het voorjaar);
- Gefaseerd schonen buiten de voortplantingsperiode (in september oktober schonen). Zorg dat er het gehele jaar in de watergangen 25 tot 50% oppervlakte is met watervegetatie/oevervegetatie als schuilplaats voor grote modderkruipers;
- Laat slootkoppen en oevers verlanden;
- Zorg voor een variërende diepte in sloten (slordig werken) en enkele diepere locaties met slibbodem waarin dieren kunnen overwinteren/overzomeren.

→ De overhangende vegetatie op de oevers van de cultuurhistorische watergangen wordt periodiek teruggezet om te zorgen dat de zichtlijnen behouden blijven.

Bosbeheer

→ Het beheer van het parkbos is kleinschalig en boomgericht. Monumentale bomen (voornamelijk zomereiken) worden vrijgesteld van hun concurrenten, waarbij het bosklimaat wordt behouden;

→ Groot staand en liggend dood hout wordt binnen de percelen niet verwijderd. Takkenmateriaal en opslag wordt versnipperd op plekken waar deze het beeld van het parkbos verstoren, waarbij de snippers als voeding voor de bodem in het bos achterblijven;

→ In het parkbos wordt niet gewerkt met zwaar materieel;

→ Periodiek en gefaseerd wordt ongewenste bosopslag verwijderd als onderdeel van het stinzenbeheer;

→ Verspreid over het bos worden groepjes boomsoorten met goed verteerbaar strooisel aangeplant (bijvoorbeeld lindes). Daarnaast is er ruimte voor bijzondere parkbomen;

→ De aanwezige stinsenplanten, waaronder meerdere soorten sneeuwklokje, worden vermeerderd (aanwezige groeiplaatsen mogen groter worden en er worden nieuwe groeiplaatsen ontwikkeld);

→ De overhangende vegetatie op de oevers van de watergangen binnen het parkbos wordt periodiek teruggezet om te zorgen dat de zichtlijnen behouden blijven;

→ Lanen worden waar nodig ingeboet. Het boswachterslaantje wordt ingeboet met zomer- en winterlinde;

→ Monumentale bomen worden zo lang mogelijk in stand gehouden, door middel van veteraan boombeheer. Daarbij is ruimte voor aftakeling;

→ De ontwikkeling van het overige bos op het landgoed ontwikkelt zich grotendeels spontaan.

Parkbeheer

- Het beheer van de graslanden rondom het landhuis is al volgt. Na de bloei van de stinzenplanten, waarbij het loof grotendeels verdwenen is, wordt het gazon aan weerszijde van het landhuis gemaaid en afgevoerd. Daarbij blijft aan weerszijde van de zichtassen de vegetatie overstaan. De zichtassen en de randen van het grasland worden daarna als gazon beheerd. De wangen met overstaande vegetatie worden afhankelijk van de vegetatie ontwikkeling gemaaid en afgevoerd. Mollen worden niet bestreden;
- De padenstructuur in het park wordt strak onderhouden, waarbij onkruid wordt bestreden, de kanten worden afgestoken en de bermen als gazon beheerd;
- Heestergroepen als onderdeel van de parkaanleg worden vrijgehouden van andere vegetatie en waar nodig gesnoeid;
- Rondom het landhuis en bij het winkeltje worden de mediterrane kuipplanten verzorgd;
- De kruidentuin en bloembedden worden door vrijwilligers onderhouden;
- De bermen van de oprijlaan worden afhankelijk van de vegetatieontwikkeling gemaaid en het maaisel waar mogelijk afgevoerd.
- Blad wordt uit de bermen van de oprijlaan geblazen. Hierbij wordt rekening gehouden met de aanwezigheid van kleibospaddenstoelen (voorkom aantasting vruchtlichamen door juiste moment van bladblazen);
- Watergangen worden periodiek en gefaseerd geschoond. Grote waternavel wordt bestreden;
- De oevers van watergangen met zomerklokje worden jaarlijks gemaaid en afgevoerd. De overige oevers periodiek en gefaseerd.

5.2.3 Niënhof

- Continueren van het huidige verschralingsbeheer op de parkweide. Het moment van maaien en het aantal keer per jaar wordt afgestemd op de jaarlijkse productie.
- Ontwikkelen van een brede zoom langs de parkweide om meer structuur en geleidelijke overgangen te krijgen.
- De pleegakkers zijn nog niet van voldoende kwaliteit. In Verbeek & Prins (2020) staan diverse adviezen om de populaties van bijzondere akkerkruiden te verduurzamen (opbouwen zaadbank). Actiepunt is om deze adviezen om te zetten in concreet beheer voor de komende beheerperiode en de resultaten te volgen. Aandachtspunten voor de komende beheerperiode **voor de pleegakker én overige akkers zijn**:
    - Kleinschaliger beheer van de akkers waardoor meer abiotische en biotische diversiteit ontstaat;
    - Waar mogelijk, pas niet kerende grondbewerking toe;
    - Gebruik niet te zwaar materieel en bewerk de grond niet als deze te nat is;
    - Teeltwisseling volgens oorspronkelijk plan of maatwerk op basis van leerpunten.

- Monumentale bomen, o.a. in en bij de parkweide worden zo lang mogelijk in stand gehouden, door middel van veteraan boombeheer. Daarbij is ruimte voor aftakeling.
- De oude populieren langs de toegangsweg met cultuurhistorische- en natuurwaarde blijven zo lang mogelijk veilig behouden. Jaarlijks wordt er een veiligheidscontrole uitgevoerd en er worden op open plaatsen in de laan nieuwe bomen (populieren of lindes) aangeplant in de laanstructuur.
- Wilgengrienden worden gefaseerd in blokken 3-jaarlijks gehakt. De wilgentenen worden afgevoerd. Inboet vindt plaats door steksteken.
- De historische aanleg bij de entree wordt onderhouden.

Bosbeheer

- Het bosbeheer is kleinschalig en boomgericht. Monumentale bomen worden waar nodig vrijgesteld van hun concurrenten, waarbij het bosklimaat wordt behouden. Grote delen van het bos ontwikkelen zich spontaan;
- Periodiek en gefaseerd wordt ongewenste bosopslag verwijderd als onderdeel van het stinzenbeheer. Dit gebeurt onder andere in de zichtas vanaf het voormalige landhuis;
- De aanwezige stinsenplanten, waaronder blauwe anemoon, worden vermeerderd (natuurlijke uitbreiding van groeiplaatsen en verplaatsen van planten naar nieuwe locaties);
- Verspreid over het bos worden groepjes boomsoorten met goed verteerbaar strooisel aangeplant. Daarnaast is er ruimte voor bijzondere parkbomen.

5.2.4 Lage Grond

- Met het verdwijnen van de essenhakhoutbossen verdwijnt ook de epifytische mosflora. Er worden bomen met basische schors aangeplant zoals populier en wilg. Op kleine schaal en gefaseerd worden oudere bomen neergelegd (dunnen) waardoor op boomvoeten en schuine stamdelen geschikte groeiplaatscondities ontstaan voor bijzondere mossen.
- Het beheer van de toekomstige akker wordt uitgevoerd met de kennis die is opgedaan met de akkers van Niënhof (zie hierboven diverse aandachtspunten). Voorkom dominantie van ongewenste akkerkruiden zoals herik door 'schone' zaadmengsels te gebruiken en indien nodig bloei van deze ongewenste soorten te voorkomen.
- In de eerste jaren na aanleg wordt houtige opslag op de verlaagde percelen (wilg en els) verwijderd door maaien of uitrekken. De toe te passen methode is afhankelijk van de mate van opslag en de ontwikkeling van de kruidlaag. Voorkomen moet worden dat door het beheer nieuwe vestigingsmogelijkheden ontstaan voor boomvormers.
- In het grasland dat niet is vergraven wordt een maaien en afvoeren beheer gevoerd gericht op productieverlaging. Er wordt minimaal tweemaal per jaar gemaaid.

LITERATUUR

Verbeek, P. & U. Prins (2020). Herstel akkerflora. Akkers van Stichting Utrechts Landschap. Natuurbalans – Limes Divergens BV, Nijmegen.

BIJLAGE BEHEERKAARTEN

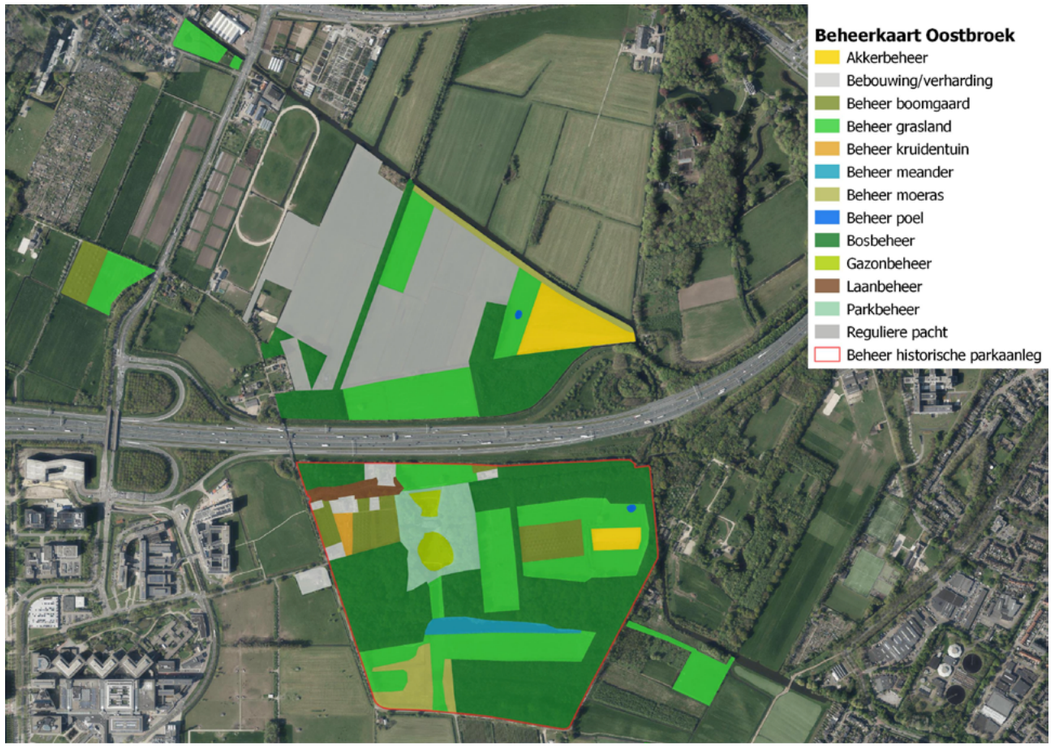

Bezoekadres
Landgoed Oostbroek
Bunnikseweg 39
3732 HV De Bilt

Postadres
Utrechts Landschap
Postbus 121
3730 AC De Bilt

Telefoon
030 - 22 05 555
IBAN
NL27 RABO 0102 0710 20

Aangesloten bij LandschappenNL,
het samenwerkingsverband van de
12 provinciale Landschappen

Algemeen Nut Beogende Instelling
ANBI

CBF ERKEND
GOED DOEL

www.utrechtslandschap.nl